

ARAŞTIRMA BİLGİLENDİRME RAPORU

Kıbrıs'ta Sivil Toplum: güven ve işbirliğinin artırılması¹

Norman Gillespie, Vasiliki Georgiou, ve Sevinç İnsay, Ekim 2011

1. Giriş

Kıbrıs'ta, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumları arasında diyalog ve işbirliği ortamının yaratılmasında sivil toplum anahtar bir role sahiptir. Bu raporda; sivil toplum örgütlerinin hangi şartlar altında çalıştıkları, barışın inşa edilmesine nasıl katkı koydukları ve karşılaştıkları güçlükler ana hatlarıyla özetlenir. Toplumun önyargılardan kurtulması ve engelleri aşması için sivil toplum örgütleri tarafından önemli adımların atıldığı görülmektedir, bununla birlikte yerel ve uluslararası politika yapıcı çevreler ve kurumlarla daha fazla bağlantı kurularak, sivil toplum barış sürecinde daha güçlü bir aktör haline gelebilir.

Bu rapor, Avrupa Komisyonu'nun *Kıbrıs Sivil Toplum İş Başında* Programı kapsamında INTRAC tarafından yürütülen bir araştırmaya dayanmaktadır². "Güven ve İşbirliği Geliştirme: Sivil Toplum Çalışmalarının Geliştirilmesi için Araştırma" (Developing Trust and Cooperation: Research to Improve Civil Society Practice) isimli INTRAC projesi, sivil toplum tarafından oynanan rolü geliştirerek Kıbrıs'taki uzlaşma sürecini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Daha spesifik olarak projenin amacı, sivil toplumun uzlaşmayı nasıl teşvik ederek ilgili aktörlerin (sivil toplum kuruluşları [STÖ'ler], sivil toplum destek örgütleri, hükümet, politika yapıcılar ve donörler) bu rolü gelecekte daha etkin bir biçimde oynamaya devam etmesini sağladıklarının daha fazla anlaşılmasıdır. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, STÖ'ler ve sivil toplum destek kurumları için güven duygusu oluşturma tekniklerinin daha etkin bir biçimde kullanılmasına katkı sağlayarak, toplumlararası işbirliği şansının artırılması ve STÖ destek programlarındaki güven artırıcı unsurların daha etkin kullanılacağı öngörülmüştür. Bu araştırmanın ayrıca iki toplumlu sivil toplum işbirliği konusunda faydalı olabilecek uygulama ve dikkat edilecek hususlar hakkında mevcut bilgi birikimine katkı koyacağına inanılmaktadır.

Bu projede, Kıbrıs'ta ve diğer başka yerlerde iki-toplumlu sivil toplum çalışmalarının yapılmasını destekleyen ve engelleyen faktörleri inceleme açısından katılımcı bir yaklaşım benimsendi. Araştırma, iki toplum arasındaki güveni etkileyen unsurların daha iyi anlaşılmasını sağlayacak biçimde tasarlanıp, INTRAC tarafından 2006-08 yıllarında yürütülen ve her iki kesimden de sivil toplum aktörlerini ortak faaliyetlerle bir araya getirmiş

¹ Bu belge, Avrupa Birliği'nin mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden sadece INTRAC sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edildi ve INTRAC tarafından uygulamaya konuldu.

² Bu programın genel hedefi "*Kıbrıs Türk Toplumunda sivil toplumun rolünü güçlendirmek ve Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunabilmesi doğrultusunda önemli bir adım olarak Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumları arasında güven, diyalog, işbirliği ve daha yakın ilişkilerin gelişmesi için elverişli bir ortamın oluşturulmasını teşvik etmektir*" AB Sivil Toplum Destek Ekibi (2010) 'Kıbrıs'ta Sivil Toplum İş Başında: Verilen Projeler' Lefkoşa, AB Sivil Toplum Destek Ekibi.

olan Kıbrıs Sivil Toplumunu Güçlendirme Programı'ndan elde edilen bulgular üzerinde geliştirildi.

Daha önce gerçekleştirilen bu program aracılığıyla INTRAC ile Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk konsorsiyum ortakları, gerçekleşen bu etkileşimlerin güven oluşturma etkisini gözlemledi. Bu araştırma, daha ayrıntılı bir analiz yaparak, bu süreci destekleyen veya engelleyen faktörler, yarattığı zorluklar ve bu zorlukların nasıl ele alınabileceği de dahil olmak üzere bu sürecin nasıl oluştuğu hakkındaki mevcut bilgi dağarcığına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

2. Kıbrıs'taki durumun tarihçesi

İngiltere'den 1960³ yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından Kıbrıs adası sürekli bir siyasi istikrarsızlık, etnik ayrılık ve zaman zaman ciddi toplumlarası şiddete sahne oldu. İlk siyasi kriz, 1963 yılında çoğunluktaki Kıbrıs Rum liderliğinin (nüfusun yaklaşık %80'i) yeni hükümetin anayasasında değişiklik yapma girişiminin ardından patlak verdi. Bu girişim, bağımsızlık şartları tahtında kazanılan bazı garantilerin altını kazdığı gerekçesiyle nüfusun azınlığını oluşturan Kıbrıslı Türkler (nüfusun yaklaşık %18'i) ve Türkiye tarafından reddedildi⁴. Önerilen anayasa düzenlemeleri başlı başına ayrılıkçıydı ve ortak bir Kıbrıs kimliğinin oluşmasını engeller nitelikteydi. 1963 yılının Aralık ayında yaygın olarak patlak veren toplumsal olayların ardından adaya Birleşmiş Milletler barış gücü askerleri gönderildi ve muhalif tarafları birbirinden uzak tutmak için Lefkoşa'ya Yeşil Hat⁵ çizildi. Bunun ardından yerlerinden edilen yaklaşık 30,000 Kıbrıslı Türk anklavlarda yaşamaya başladı ve Kıbrıs Türk liderliği ise hükümetten çekilerek kendi kanunları, polisi ve ekonomi politikaları da dahil olmak üzere ayrı idari düzenlemeler kurdu.

1963 sonrası dönem, Kıbrıslı Rumlar ekonomik büyüme ve modernleşme yaşarken, Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye daha bağımlı hale gelmesiyle, toplumsal bölünmenin daha da artmasıyla karakterizedir. 1974 Temmuz ayında EOKA-B örgütü liderliğinde yapılan Yunanistan'daki ve o zamanın askeri cuntası tarafından desteklenen darbe ile Kıbrıs hükümeti devrilerek *enosis*'in uygulanması hedefledi. Darbe başarısız oldu; ancak Türk askerinin garantör güç olma hakkını kullandıkları gerekçesiyle adaya müdahale etmesine sebep olur. Her ne kadar bu durum başlangıçta uluslararası toplum tarafından bir kısım destek gördüyse de Kıbrıs'taki darbe girişiminin başarısız olması ve Yunanistan'da demokrasinin yeniden tesis edilmesinin ardından ve krizin son bulması için yapılmakta olan görüşmeler devam etmekteyken müdahalenin ikinci aşaması gerçekleştirildi. Bu, adanın %37'sinin yaklaşık 35,000 Türk askeri tarafından işgal edilmesine, işgal edilen topraklarda (adanın kuzeyi) yaşayan 200,000 Kıbrıslı Rumun (toplam nüfuslarının yaklaşık üçte biri) yerlerinden edilmesine ve hemen hemen tüm Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs'ın geri kalan bölgelerindeki yerlerinden edilmesine neden oldu. Bu tarihten beri Kıbrıs tamamen bölünmüş bir ada durumundadır. 1983 yılında Kıbrıs Türk liderliği Türkiye'nin de desteğiyle tek tarafı olarak bağımsızlıklarını ilan etti; ancak bu sadece Türkiye tarafından tanındı. 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin' uluslararası tanınmama durumu ekonomik ambargolara

³ İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantör kuvvet olduğu ve Zürih ve Londra olarak bilinen anlaşmaların ardından, her iki toplumun temsilcilerine karmaşık bir veto hakkı verilen ortak bir cumhuriyet kuruldu.

⁴ O dönemlerde Kıbrıslı Rumların çoğu Yunanistan'la birleşme (*enosis*) taraftarıyken, Kıbrıslı Türkler, adanın bir kısmının Türkiye'ye bağlanması suretiyle taksim taraftarı olması nedeniyle bağımsızlık başlı başına bir tavizdi.

⁵ Bu, iki toplum arasındaki sınırların belirlenmesi için BM tarafından haritada çizilen bir hattı ifade etmektedir. Şimdiki sınırların belirlenmesi için Ağustos 1974'te tüm adayı kapsayacak biçimde genişletildi, bunun arasında bazı yerlerde (özellikle başkentte) çok az, adanın diğer bölgelerinde ise birkaç yarıya kadar uzanan BM kontrolü altındaki ara bölge sınırları da dahildir.

neden olduğundan, bu durum Kıbrıslı Türklerin daha çok izole olmalarına yol açtı. Bu dönemde, Türkiye'nin yoksul bölgelerinden insan akını nedeniyle Kıbrıs'ın kuzeyinin demografisi de değişmiş ve bugün 'yerleşikler sorunu' olarak bilinen duruma neden oldu⁶.

İki toplumlu, iki kesimli siyasi bir federasyon temelinde bir çözüm bulmak (ki bu prensipte iki tarafın da mutabık kaldığı bir konudur) için yapılan birkaç girişime rağmen, segregasyonun düzeyi nedeni ile geçmişte iki toplumlu görüşmeler tıkandı. 2003 yılında Kıbrıs Türk liderliği, Yeşil Hat boyunca bazı geçiş noktalarının açılmasını sağlayarak toplumlararası iletişim ve temas üzerindeki ambargolara bir son verip, her iki toplumun adanın diğer kısmını ziyaret edebilmesini sağladı⁷. Son yıllarda siyasi bir çözüme kavuşma doğrultusundaki en kapsamlı çaba (Annan Planı⁸), 2004'te gerçekleştirilen eşzamanlı referandumlarda Kıbrıslı Türklerin %67'si tarafından kabul edildi; ancak Kıbrıslı Rumların %76 tarafından reddedildi. Kıbrıslı Türklerin 'evet' oyu büyük oranda, halk desteğinin sağlanması için gerçekleştirilen başarılı bir sivil toplum kampanyası sayesinde oldu⁹. Bir hafta sonra ise Kıbrıs Cumhuriyeti, Avrupa Birliği'ne tam üye oldu.

2006 Temmuz ayında BM tarafından bir anlaşmaya varmak için başlatılmış olan en son girişim çerçevesinde Kıbrıs'ın 2012 yılındaki AB Başkanlık dönemine kadar bir çözüm bulunması doğrultusunda BM'nin kararlılığına rağmen bugüne kadar kayda değer bir ilerleme olması ihtimali çok az görünmektedir. Dünyadaki diğer çatışma bölgeleriyle kıyaslandığında, 1974'ten beri Kıbrıs'taki şiddet olayları minimal düzeydedir. Ancak, şiddetli çatışmaların olmaması, adada bölünmüşlüğün devam etmesi, adanın iki temel toplumu arasındaki ayrımcılık ve içlerinden birinin uluslararası topluluktan izolasyonu da dahil olmak üzere hatırı sayılır bir maliyeti de beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra, nüfusun üçte birinden fazlası yerlerinden edilmiş şahıs durumundadır veya bu statüdeki kişilerin yakın akrabalarıdır. Öte yandan ada, dünyada Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerlerine en uzun süre ev sahipliği yapan yerdir. Kıbrıs, 2012 yılında bir çözüm olana kadar adanın kuzey kesiminde askıya alınmış olan AB topluluk müktesebatı (acquis communautaire)¹⁰ ve bölünmüş bir başkent ile AB dönem başkanlığını devralacaktır.

3. Kıbrıs'ta sivil toplumun rolü

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un devam etmekte olan barış müzakereleri hakkında yakın zamanda yapmış olduğu değerlendirmede, Kıbrıs'taki sivil toplumun barış sürecine koyduğu katkı kabul edilmektedir; ki bu şekildeki bir değerlendirme, böyle bir kaynaktan ilk kez yapılmaktadır. Genel Sekreter, her iki toplum liderlerine "*sivil toplumun, kapsamlı bir çözüm bulma görevine katılmasını teşvik etmeleri ve ....barış sürecine katkıda bulunacak sivil toplumun gösterdiği önemli çabaları dikkate almaları*"¹¹, çağrısında bulundu.

⁶ Kıbrıs'ın kuzeyindeki 'yerleşikler'in sayısı ile ilgili tahminler 50,000 ile 300,000 arasında değişmektedir- ancak, binlerce Kıbrıslı Türk gencin başlıca ekonomik nedenlerden dolayı başka ülkelere gitmiş olmasına rağmen, çoğu yorum Kıbrıs'ın kuzeyindeki Kıbrıslı Türk nüfusun, kuzeyde azınlıkta olduğu veya azınlıkta olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu konusunda hemfikirdir.

⁷ Bundan önce sadece birkaç istisna vardı- Karpaz yarımadasında kalan az sayıda Kıbrıslı Rumun belli zamanlarda geçişlerine izin verilmekteydi. 2003 yılından beri Kıbrıslı Türkler de adanın kuzeyinde yaşayarken, uygun belgelerle (Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportu veya kimlik kartı) Kıbrıs'ın güneyinde çalışabilmektedirler.

⁸ Hazırlayan BM Genel Sekreterinin adı verilmiştir.

⁹ Hadjipavlou, M. and Kanol, B. (2008) 'The Impacts of Peacebuilding Work on the Cyprus Conflict' CDA Collaborative Learning Projects, Nicosia: CDA, 54.

¹⁰ Avrupa Birliği Hukukunu oluşturan mevzuat, kanunlar ve mahkeme kararlarıdır.

¹¹ 'Civil society wants bigger say', *The Cyprus Weekly* September 9–15 2011, 2.

Ancak sivil toplum grupları, daha fazlasının başarılabilirliğini ve barış sürecini desteklemekteki rollerinin daha fazla ön plana çıkabileceğini savunmaktadır.¹²

Sivil toplum aktörleri endişelerini paylaşan ilgili insanlara ulaşarak barış doğrultusunda çalışırken, barış, yurttaşların katılımı olmaksızın inşa edilemez. Bunun için 'daha çok insanın' sürece katılması veya her iki seviyede (bireysel ve sosyo-politik) 'kilit kişilerin' bu sürece katılması gerekmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerindeki örnekler gözönüne alındığında Diana Chigas, sivil toplumun barışa katkı koyan pek çok faaliyette bulunmasına rağmen, kendisinin süreçteki temel aktör olmadığını ve bir barış sürecinin sosyal, siyasal ve yapısal düzeyler de olmak üzere pek çok düzeyde senkronize edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir¹³. Maria Hadjipavlou ve Bülent Kanol ise barış inşa sürecinin "*elverişli bir uluslararası konjonktürün*" bulunduğu zamanlarda toplumun "*farklı seviyelerinde itilmesi ve harekete geçirilmesi*" gereken çok yollu ve diyalektik bir olgu olduğunu söylemektedir¹⁴. İnsanların; örneğin güvenlik, demokrasi veya ekonomik gelişim gibi konularda seferber olmaları için girişimlerin önemine işaret etmektedirler. Buna örnek bir dönem, Kıbrıs'ın 2004'te AB'ye katılmasına yol açan süreçtir. Ancak Hadjipavlou ve Kanol; böyle zamanlarda "yalnızca tek toplumlu hareketlere odaklanmaktan ziyade, toplumlar arasında, iki toplumlu bir seviyede faaliyetlerin organize edilmesi ve harekete geçirilmesi gibi zor bir durumla" baş edilmesinin gerekliliğine de işaret etmektedir¹⁵. Bu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (işgal edilen topraklar haricinde) AB üyeliğine girmesinin ardından Kıbrıs Rum toplumunda bu tür inisiyatiflerin azalmasıyla kaybedilen ivmeyi kısmen açıklamaktadır.

Diana Chigas ayrıca barışın liderlik ve diğer pek çok aktörün de desteğini alması gerektiğini kaydetmektedir¹⁶. Ona göre, etkin barış inşa stratejilerinin aşağıdaki hususlar arasında bağlantı oluşturması gereklidir:

- Track1 (Yol 1:resmi süreçler) ve Track 2 (Yol 2: yurttaşların süreçleri)
- Kilit kişiler ve daha fazla insan – özellikle toplumun ulaşılması zor kesimleri
- Bireysel çalışmalar ve daha büyük ölçekli sosyo-politik çalışmalar (ve bu önemli pozisyonlardaki kilit kişilerin uzlaşma için çalışmaya başlamasını gerektirmektedir).

Kıbrıs bağlamında, barışın etkin bir biçimde inşa edilmesi yalnızca kilit kişilerin katılımını değil (ki bunu sivil toplum kısmen sağlamaktadır), aynı zamanda bu kişilerin birinci yoldaki (Track1) süreçlere etkin bir biçimde katılmasını gerektirmektedir; ki bu ise henüz yapılamadı. Ayrıca teşvik ve desteğe ihtiyaç vardır. Verilen teşvikler, siyasi ivmeden gelebilecekken, yanıt bulunması gereken kilit sorun siyasi teşvikler azaldığında ivmenin nasıl korunacağıdır. Ancak barış inşa etme süreci daha fazla insanın, özellikle ulaşılması zor kişilerin de dahil olmasını gerektirmektedir. Bu, sivil toplumun üstesinden gelmeye çalıştığı bir zorluktur.

Araştırmalar, farklı etnik toplumlar arasındaki temasın, insanların birbirleri hakkındaki tavır ve algıları üzerinde olumlu bir etki bıraktığını göstermektedir¹⁷ ve sivil toplum da güven

¹² 'ENGAGE'in başladığı tarihten beri geçen iki yıl zarfında barış görüşmelerinde yeterli ilerleme sağlandı mı?- Barışa Sende Katıl Projesi, ENGAGE Basın Bülteni, 7 Temmuz 2011.

¹³ Chigas, D. 'Putting Our Experiences in Perspective' Booklet 2: Civil Society – rebuilding peace worldwide: Cypriot Civil Society Strengthening Programme, International Civil Society Forum, June 2008. Oxford: INTRAC, Nicosia: NGO Support Centre and The Management Centre (now MC-Med).

¹⁴ Hadjipavlou, M. and Kanol, B. (2008) op.cit., 54.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Chigas,D. (2008) op.cit.

¹⁷ Webster, C. (2005)'Optimism and Pessimism Regarding Interacting with Turkish Cypriots: Greek Cypriot Public Opinion and its Implications for Reconciliation in Cyprus', paper presented at the Third International Symposium on Management in the Non-Profit Sector, Nicosia, Cyprus, 25–26 February 2005.

artırıcı teşviklere katılım¹⁸ da dahil olmak üzere bu temasların yapılması için önemli bir rol üstlenir. Ancak bugüne kadar yapılan araştırmalar, Kıbrıs'taki sivil toplumun genel anlamda nispeten zayıf olduğunu ve Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasındaki iki-toplumlu işbirliği ile yurttaşların iki-toplumlu etkinliklere katılım oranlarının çok sınırlı¹⁹ olduğuna işaret etmektedir. Kıbrıs toplumu içerisinde genel olarak hakim olan düşük güven seviyeleri de ayrıca sivil toplumun gelişmesine yardımcı olmamaktadır²⁰. Aslında Maria Hadjipavlou ve Bülent Kanol'un ifadesiyle; "Kıbrıs'ta hâlâ daha 'biz' ve 'onlar' ayrımı yapılmaktadır ve, bölünme ve güvensizliğin derinleşmesine yol açan bir 'ya hep ya hiç' (zero sum) yaklaşımı benimsenmektedir"²¹. Buna rağmen, daha önce yapılan araştırmalar Kıbrıs'taki sivil toplumun mevcut durumdan (status quo) memnun olmadığını ve uzlaşmaya açık olduğunu gösterir.²² Bu bağlamda, Kıbrıs'taki sivil toplumun gelişimini destekleyen tüm inisiyatifler ve bunların uzlaşma sürecine yapacağı katkılar destek bularak hoş karşılanacaktır.

4. Kıbrıs'ta ayrılıkların üstesinden gelmek

Siyasi bir çözümün olmaması durumunda, sivil toplumun Kıbrıs'taki bölünmenin en göze çarpan taraflarının bazılarını ele alarak veya bunlarla mücadele ederek güven oluşturulmasına katkı koyabileceği birkaç yol vardır. Bunların arasında bölünmüş ve ayrılıkçı eğitim sistemi, medyanın rolü ve mahiyeti, sivil toplumun kendisi, siyasi kültür ve yasama ortamı yer almaktadır.

4.1. Eğitim

Günümüzde Kıbrıs'ın her iki kesimindeki eğitim sistemleri de nüfusun diğer kısmını şeytanlaştıran milliyetçi bir ideolojiye dayanmaktadır. Halk arasında yapılan bir ankete göre Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların yaklaşık üçte ikisi, eğitim sisteminin Kıbrıs sorunu üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmektedir.²³ Yiannis Papadakis'e göre Kıbrıs Rum okul kitaplarında adada Yunan ve Bizanslıların haricinde egemen olan herkesten (Frenkler, Venedikliler, Türkler ve İngilizler) baskı unsuru olarak söz edilmekte ve adanın

¹⁸Broome, B. J. (2005). Building bridges across the Green Line: A guide to intercultural communication in Cyprus. Nicosia: United Nations Development Programme, Action for Cooperation and Trust.

Paffenholz, T. (2009) 'Summary of Results for a Comparative Research Project Civil Society and Peacebuilding', CCDP Working Paper4, Geneva: The Graduate Institute, Centre on Conflict, Development and Peacebuilding.

Lönqvist, L. (2008) 'Civil Society in Reconciliation: beyond the "Cyprus Problem"', INTRAC Briefing Paper 21, Oxford: INTRAC.

¹⁹ CIVICUS (2005) 'Yönetici Özeti: Kıbrıs'ta Sivil Toplumun Değerlendirilmesi. CIVICUS Kıbrıs için Sivil Toplum Endeks Raporu.'Lefkoşa: MC-Med ve NGO-SC. Bu, yakın zamanda güncellendi ve ön bulgular, bilakis bunun azaldığına işaret etmektedir.

²⁰ Ibid. bu, UNDP-ACT için yapılan bir araştırmayla da desteklenmiştir. Buna göre, Kıbrıslı Rum katılımcıların %35'i Kıbrıslı Türklere güveniyor ve Kıbrıslı Türklerin sadece %17'si Kıbrıslı Rumlara güvendiklerini belirtiyor. Ayrıca bkz.: Cymar Market Research Ltd. and Prologue Consulting (2010) 'Level of Trust between the Two Communities in Cyprus: Executive Summary', Nicosia: UNDP-ACT, 7.

²¹ Hadjipavlou and Kanol (2008) op.cit., 54.

²² Hadjipavlou, M. (2007) 'The Cyprus Conflict: Root causes and implications for peacebuilding', *Journal of Peace Research* 44(3): 349–365.

Trimikliniotis, N. (2007) 'Reconciliation and social action in Cyprus: citizens' inertia and the protracted state of limbo', *Cyprus Review* 19(1): 123–160.

Sitas, A., D. Latif, and N. Loizou (2007) 'Prospects of Reconciliation, Co-existence and Forgiveness in Cyprus in the Post-referendum Period', PRIO Cyprus Centre Report 4/2007, Nicosia: PRIO Cyprus Centre.

²³ Hadjipavlou, M. (2007) 'The Cyprus Conflict: Root causes and implications for peacebuilding', *Journal of Peace Research* 44(3): 361.

yerli halkının her zaman Rumlar olduğu ima edilmektedir²⁴. Böylece Kıbrıslı Türkler, gerçekte Kıbrıs'a ait olmayan daha düşük bir pozisyona yerleştirilmekte ve kitapta Türkler'den "*adanın meşru sahiplerini öldüren ve onlara işkence eden barbar, vahşi yaratıklar*" olarak bahsedilmektedir²⁵. Kıbrıs Türk okul kitaplarında da durum neredeyse tıpa tıp aynıdır. Ortaokul kitaplarının birinde; "*Tarihi- coğrafi, stratejik ve ekonomik perspektiflerden, Kıbrıs Anadolu'ya bağlıdır*" ve Osmanlıların Kıbrıs'a gelmesiyle "*tarih başar*"; çünkü bu "...*karakterini damgalayan en önemli tarihi olaydır...*"²⁶, ifadesi yer almaktadır. Kıbrıslı Türklerin kitaplarında ayrıca özellikle 1963 – 1974 yılları üzerinde durularak, Kıbrıslı Rumların "*barbarlıkları ve vahşetleri*" vurgulanmaktadır²⁷.

Laurie Johnson, bölünmüş toplumlardaki eğitimin sistemlerinin yaratabileceği olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak için karşılıklı anlayış, saygı, güven, empati, hoşgörünün tesis edilmesi ve artırılmasına yönelik ve ayrıca çok kültürlü bir toplumda varolma araçları hakkında bilginin artırılmasına yönelik barış eğitiminin başlatılmasının iyi bir başlangıç olduğunu ileri sürmektedir²⁸. Müfredatta yapılacak değişikliklerin yanı sıra pedagoji de yeniden kavramsallaştırılmalı ve öğretmenler budun merkezli (etnosentrik) tarih eğitiminden barış eğitimine geçişle başa çıkabilecek biçimde eğitilmelidir²⁹. Johnson ayrıca okullardaki 'gizli müfredatın' da değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu, "*duvarlardaki resim veya görüntülerden, kutlanan bayram ve festivallere, öğrenci ve öğretmenlerin sınıftaki etkileşim biçimlerine kadar öğrencilerin eğitimlerini dolaylı olarak etkileyen her şeyi kapsamaktadır.*"³⁰

4.2. Medya

Kıbrıs medyasında diğer toplum sık sık düşman olarak betimlemektedir. Peace Research Institute Oslo (PRIO) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre bu durum lisan aracılığıyla daha kötü bir duruma getirilmektedir, toplumlararası temaslar sınırlı olduğundan ve çoğu kişi diğer toplumunda konuşulan lisanı anlamadığından, büyük çoğunluk diğer toplum hakkında sadece kendi medyasından haber alabilmektedir³¹. Öte yandan, bir siyasi partiyi savunmayan, bağımsız bir medyanın eksikliği ve ayrıca sivil toplum tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin bilinmemesi ve medyada yer almaması konusu da vardır.

Thania Paffenholz, medyada yer alan sivil toplum inisiyatiflerinin daha başarılı olduğunu, ve bunun yanında medyanın toplumdaki genel görüşün ve klişelerin (sterotiplerin) oluşmasını destekleyebildiğini veya bunları yıkabildiğinden bahseder³². Bu konu, STÖ'lerin sivil toplum ve barış inşa etme konularında daha etkin bir anlayış geliştirebilmek ve medyada daha fazla yer alabilmekteki eksikliklerini gözden geçirebilecekleri başka bir alandır.

²⁴ Papadakis, Y.(2008) 'History Education in Divided Cyprus: A Comparison of Greek Cypriot and Turkish Cypriot Schoolbooks on the "History of Cyprus"', PRIO Cyprus Centre Report 2/2008, Nicosia: PRIO Cyprus Centre, 6–7.

²⁵ Ibid., 8–9.

²⁶ Ibid., 13.

²⁷ Ibid., 14.

²⁸ Johnson, L. (2007) 'Reconciliation and peace education in Cyprus: What will it take?' *Cyprus Review*, 19(1): 23.

²⁹ Ibid., 26–27.

³⁰ Ibid., 29.

³¹ Christophorou, C., S. Şahin, and S. Pavlou (2010) 'Media Narratives, Politics and the Cyprus Problem', PRIO Cyprus Centre Report 1/2010, Nicosia: PRIO Cyprus Centre, 186.

³² Paffenholz (2009) op. cit., 22.

4.3. Sivil Toplum

Yeşil Hat ile bölünmüş olan bir sivil toplumda, iki tarafta kendi toplumları için benzer faaliyetler yürüten sivil toplum destek kuruluşları, STÖ'ler, savunma (advocacy) grupları, sendikalar, meslek örgütleri ile yardım ve hayır kurumlarının ortak eylemlerde bir araya gelmesi, çıkan fırsatlara ve isteğe bağlı olarak sınırlı kalmaktadır.

Buna rağmen geçen son yirmi senede barışın inşasına yönelik hatırı sayılır miktarda çalışma yapıldı (eğitimler, uyuşmazlık çözümü çalışmaları, interaktif sorun çözme çalışmaları, iletişim çalışmaları, iki-toplumlu projeler, toplantılar, temaslar, ziyaretler)³³. Ayrıca, Kıbrıs Türk toplumunda bu tür faaliyetlere katılanlar, 2000'li yılların başlarında Annan Planı için yapılan referandumda 'evet' oyu çıkmasına yönelik kampanyada diğer STÖ'leri ve üyeleri başarılı bir kitle hareketi için seferber etdi³⁴.

4.4. Siyasal Kültür

Marina Vasilara ve Gotellenne Piaton³⁵, Esra Çuhadar ve Andreas Kotelis³⁶, Kıbrıslıların siyasi partileri kendi endişelerini dile getirmek için tek yol olarak nasıl gördüklerini ve kendi siyasi bağlantılarını şahsi ve siyasi kariyerleri için nasıl bir araç olarak kullandıklarını tartışır. Siyasi partilere olan bu bağımlılık, sivil toplumun "*dernekler, ağlar ve demokratik hareketlere aktif olarak katılarak toplumda kazanılan demokratik değer ve tutumlar*"³⁷ olarak tarif edilen katılımcı demokrasiyi teşvik etme çabalarının baltalamakta ve değerini azaltmaktadır.

STÖ'ler; katılımcı demokrasi, siyasi hesap verebilirlik, sosyal kapital (kapasite artması, güven geliştirilmesi, ağların kurulması, işbirliğinin ve siyaset üzerinde etkinin artması gibi), savunuculuk ve adalet, yurttaşlık ve haklar ve sosyal içermeye ilgili yenilikçi ve yaratıcı yaklaşımların teşvik edilmesiyle bu eğilimin dengelenmesine yardımcı olabilirler.

4.5. Kısıtlayıcı Hukuki Bağlam

Her iki toplumun farklı hukuki bağlama göre yönetildiğinden ve Kıbrıs'ın kuzeyinin tanınmamasının getirdiği sorunlar ada çapında örgütlenmenin önüne geçti. Öte yandan Kıbrıs'ın güney kesimindeki STÖ'ler oldukça karmaşık tescil ve faaliyet prosedürleriyle anlaşılması güç bir yasal ortamda çalışmaktayken³⁸, Kıbrıs'ın kuzeyindeki yönetim STÖ'leri kontrol altına alabilmek için yürürlükteki yasayı, drakon kanunlarına benzer bir dernekler yasasıyla değiştirmeye çalıştı, ancak başarısız oldu. Etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmek için STÖ'lerin aktif bir rol oynayabilmeleri gerekmektedir ve bunlar her iki toplumda da yürürlükteki yasal çerçeveye engellenmektedir. STÖ'ler her ne kadar değişimi etkilemek için girişimlerde bulunsalar da, her iki toplumdaki siyasal kültür bu girişimlerinin ilerlemesini sınırladı. Ayrıca, yasaların geçirilmesinin, o konudaki farkındalığın, aktivizmin ve katılım kültürü olmaksızın pek bir etkisi olmayacağına inanılmaktadır³⁹. Bunun yanı sıra STÖ'lerin

³³Daha kapsamlı liste için, bkz Hadjipavlou and Kanol (2008) op.cit., 61–79.

³⁴Ibid., 51.

³⁵Vasilara, M. and Piaton, G. (2007) 'The role of civil society in Cyprus', *Cyprus Review* 19(2):107–121.

³⁶Çuhadar, E. and A. Kotelis (2009) 'Cyprus: A Divided Civil Society in Stalemate', 186–188 in: Paffenholz, Thania (ed.) (2010) *Civil Society and Peacebuilding: A Critical Assessment*. Boulder: Lynne Rienner Publishers Inc.

³⁷Ibid., 195.

³⁸Vasilara, and Piaton (2007) op. cit., 116.

³⁹Ibid., 117.

yapmış olduğu çalışmalar, tüm toplumu kapsayamamış ve barış inşa edilmesine yönelik etkinliklere katılanların çoğunlukla İngilizce bilen kişiler olduğu görülmektedir (bu kişilere genellikle 'ussual suspects' 'olağan şüpheliler' olarak atıfta bulunmaktadır).

Barışın tesis edilmesiyle ilgili STÖ'lerin ada genelinde katılımı artırmak için ileriye yönelik yenilikçi stratejiler ile harekete geçmeleri gerekmektedir. Ayrıca yasanın tadil edilmesini sağlamak için kampanyalar düzenlemeli ve bölünmüş yasal ortamın yarattığı kısıtlamaların ötesine geçebilecek dayanışmaların bu sürecin içinde geliştirilmenin yolları aranmalıdır.

5. Araştırma Çerçevesi ve Tespit Edilen Sorunlar

Sivil toplumun güven artırma konusundaki katkılarını araştırmak için, sosyal kapital (sosyal sermaye) yaklaşımını kullandık. Sosyal kapital, aşağıdaki gibi tarif edilmektedir:

... ortak amaçlar doğrultusunda katılımcıların birlikte daha etkin bir biçimde hareket etmelerini sağlayan sosyal hayatın özellikleridir (ağlar, normlar ve güven)...Sosyal kapital kısaca sosyal bağlar ve buna eşlik eden normlar ve güven anlamına gelir.⁴⁰

Sosyal kapitalın üç temel türü olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir:

- *bonding* (bağlayıcı) sosyal kapital – toplumdaki bağlantılılık seviyesiyle (veya güven ve ilişkilerin kalitesi) ilgilidir (veya sosyal bütünleşme)
- *bridging* (köprü kuran) sosyal kapital – özellikle yerleşimle ilgili ayrımın olduğu farklı topluluklar arasındaki ilişkiler de dahil olmak üzere toplumdaki farklı unsurlar arasındaki ortak bağlarla (veya ilişkilerle) ilgilidir
- *linking* (birleştirici) social kapital – farklı düzeylerde güç veya sosyal statüleri olanlar arasındaki ilişkilerle ilgilidir (örn. Toplumda güç ve kaynakları elinde bulunduranlarla yerel topluluklar arasındaki bağlantılar).

Sosyal kapital sivil toplumun farklı yönlerini içeren göstergeler olarak, sivil toplumun farklı durumlarda etkisini ölçmek ve aynı zamanda tanımlamak için faydalı bir kavramdır. Bu ise, STÖ'lerin ve diğer grupların, sosyal olarak birbirine bağlı ve güçlü toplumların oluşumu, toplumlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve daha aktif etkili olan toplumlar için daha katılımcı yönetimlere katkıda bulunmak doğrultusunda çalışmalarını içerir. Bunun yanı sıra toplum içindeki ve toplumlar arasındaki güven seviyesiyle sosyal kapital seviyeleri arasında pozitif bir bağlantı bulunmaktadır.

Diğer toplumlarda da olduğu gibi sosyal kapitalın *bridging* özellikleri, *bonding* ve *linking* özellikleriyle yakından ilgilidir. Toplamların birbirleriyle ne oranda etkin bir ilişki kurabilecekleri, bu tür ilişkileri kurabilme bakımından *bonding* sosyal sermayenin özellikleri olan güven ve beceri (ve yatkınlık) seviyelerine bağlıdır. Bununla aynı derecede önemli olan diğer bir husus da sosyal sermayenin hem *bridging* hem de *bonding* özelliklerinin *linking* sosyal sermayeyle yakından ilişkili olmasıdır. Buna örnek olarak karar alıcılarla politika yapıcılar ve kaynak sağlayıcılarla olan bağların etkinliği gösterilebilir. Bu bağların olması, etkin katılımın sağlanması bakımından gerekli olan güven ve becerileri toplumlara kazandırmak için kapasite geliştirme programlarının artırılmasına yönelik kaynakların miktarını belirlemekle birlikte, katılım programlarının kendileri için de ortak faaliyet ve diyaloglara mali destek sağlanmasına yönelik kaynakları da büyük oranda belirler.

⁴⁰Putnam, R. (1995) 'Bowling alone: America's declining social capital', *Journal of Democracy* 6(1): 65–78.

5.1. Araştırmada Tespit Edilen Konular

Kavramsal çerçeve ve kilit bilgi sağlayan birkaç kişi ile yapılan ön mülakatlar temelinde bir dizi spesifik araştırma konusu belirlendi:

1. Kıbrıs'ta proje, dernek ve programların güven artırılmasına ve uzlaşmaya katkıda bulunmasına yönelik **farklı yolların** tespit edilmesine duyulan ihtiyaç: Güven kelimesinden kastımız, çeşitli faaliyetler veya ilişkiler bakımından insanların diğer toplumla ilişki kurmadaki güven ve istekliliktir. Bu; kişiler arası bağlantıları veya şahsi, mesleki ilişkileri veya ortak bir fayda maksadıyla diğer kişilerle ilişki kurma isteğini veya ortak endişe alanlarının tespit edilmesini içermektedir. Bunların yanı sıra bilgi, tecrübe, hizmet ve alan paylaşımı konusundaki istekliliği de içermektedir.
2. Yukarıda bahsedilen girişimlerin, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar arasında güven, itimat ve işbirliği bakımından **ne kadar başarılı olduklarının** tespit edilmesi ve değerlendirilmesi: Bu; girişimlerin güven artırılması ve uzlaşmaya yaptıkları katkı bakımından elde edilen başarıların tespit edilmesini içermektedir. Ancak aynı zamanda bu araştırmaya göre, proje, örgüt veya programların başarıyı nasıl ölçtüklerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Böylelikle genel olarak Kıbrıs toplumundaki güven artırılması ve uzlaşının teşvik edilmesi bağlamında sosyal kapital, pratikte iyi uygulamalar ve sürdürülebilirlik bakımından sağlanacak olan başarıya katkıda bulunan bazı kapsayıcı genel faktörler de tespit edilebilmektedir.
3. Bu girişimlere katılan insanların geçmişte karşılaştıkları **zorluklar veya sorunların** ve bunların nasıl ve ne oranda aştıklarını tespit edilmesine duyulan ihtiyaç: Bu; karşılaşılan sınırlamaların (örn. Siyasi, ideolojik,pratik ve kaynak konularında) ve bu sınırlamaların şimdiki çalışmaları nasıl etkilediklerinin gözden geçirilmesini içermektedir. Ayrıca şahsi kısıtlamalar (bazı insanların diğer tarafla aşırı ilgili veya ilişkili olarak görülme istememesi veya insanların kendi toplumları veya diğer toplum tarafından nasıl algılanacakları endişesi) veya karşılaşılabilecekleri doğrultusundaki beklentileri de dahil olmak üzere sahip oldukları bir korku faktörü de bu bağlamda yer almaktadır. Kilit unsurlardan bir tanesi de iki toplumlu çalışmalarla ilgili olan faktörlerin göz önünde bulundurulmasıydı. Bunların arasında, diğer taraftan bir grupta yapılan işbirliklerinde ortaya çıkan zorluklar da yer almaktadır. Bu; Yeşil Hat'tan geçiş hakkında halkın duygularının tespit edilmesi gibi iki toplumlu faaliyetlerin fayda ve maliyetlerinin hesaplanmasını da içermektedir.

Diğer bir kilit unsur ise ilgili deneyimler vasıtasıyla oluşturulan bilgilerin ve bunların mevcut veya gelecekteki uygulamaları nasıl etkileyebileceklerinin tespit edilmesiydi.

4. Belirli faaliyet, etkinlik, proje ve programların beklenen veya öngörülen sonuçlarının haricinde kazanılan **sonuçların** gözden geçirilmesine duyulan ihtiyaç: Bu; ortak faaliyetlerin yeni kapılar açmak veya fırsatlar yaratmak veya yeni bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlamak bakımından doğurdıkları fazladan sonuçların boyutunun hesaplanmasını içerir. Öte yandan; katılımcıların hangi biçimde ve boyutta temaslarını sürdürdükleri veya daha başka şahsi veya mesleki ilişki geliştirip geliştirmediklerini ve birlikte çalışmayı sürdürmek isteyip istemediklerini de kapsar. Bu bakımdan önem arz eden bir nokta ise uygun ve kullanılabilir destek mekanizmalarının sağlanması da dahil olmak üzere üretilen sinerjiler aracılığıyla ilişkilerin sürdürülebilmesi ve iyi uygulamaların kolaylaştırılması için ağların oluşturulması ve geliştirilmesiydi.

5. Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumlar arasındaki işbirliği ve güvenin artırılması bakımından genel anlamda sivil toplum ve özellikle STÖ'lerin **etkinliklerinin nasıl geliştirilebileceği ve güçlendirilebileceğinin** tespit edilmesinin gerekliliği: Bu; ihtiyaç duyulan özel kaynakların (örn. Finansman, personel), belirli potansiyel eğitim faaliyetlerinin (örn. Kapasite arttırımı, yönetim, savunuculuk, lobicilik, beceriler) tespit edilmesini ve :

- a. Ağ oluşturmanın ve uygun altyapı desteğinin oluşturulması da dahil olmak üzere STÖ'lerin yaptıkları çalışmaların desteklenmesi
- b. Bununla ilgili olarak uluslararası kurumların ve diğer fon sağlayıcıların ne yapabilecekleri veya yapmaları gerekenlerin tespit edilmesi (örn. AB, UNDP, devlet kurumları) ve
- c. Bu süreçte karşılaşılabilecek olan sınır/kısıtlama/zorlukların ve bunların nasıl ele alınması gerektiğinin tespit edilmesi için daha başka nelerin yapılması gerektiğinin tespit edilmesini içermektedir.

6. STÖ'lerin

- a. İki toplum arasında güven ve ilişkilerin artırılması
- b. Kendi toplumlarındaki katılım tabanı ve etkilerinin genişletilmesi ve
- c. Kendi toplumlarında yaptıkları çalışmalarla ilgili olan politikaların şekillenmesine katkı koymaları (veya alınacak olan kararı/ yapılacak olan bir faaliyeti etkilemeleri) için kendilerine yardımcı olacak fırsatlardan en fazla nasıl yararlanabilecekleri ve **bu fırsatları nasıl yaratacaklarının** tespit edilmesi ihtiyacı.

Mülakatlarda bilgilerini paylaşan kişilerin güven artırma ve iki toplumlu çalışmalar konusundaki geçmiş tecrübeleri ve yine bu kişilerin örgütleri, kurumları veya projelerinin bu konudaki rolleri gibi kilit değişkenler belirlendi. Böylece bu kişilerin 2003 yılına gelirken ve de sonrasında diğer toplumla olan temaslarının boyutu üzerine sivil toplumda ve iki-toplumlu faaliyetlerdeki deneyimlerinin tabiatı ve kapsamı ile ilgili faktörler de tespit edilebildi⁴¹. Bu nedenle mülakat edilen kişilerin kendi örgütleri ve faaliyetlerinin yanı sıra yukarıda belirtilen hususları da anlatmaları istendi. Uygun durumlarda ayrıca diğer taraftaki örgütlerle olan temaslarının sıklıkları da soruldu. *Belirli* örgüt veya bireylerle veya bunlar arasındaki (diğer kesimdeki) ilişkilerle ilgili olarak benimsenen formal (resmi) veya gayri resmi çalışma şekilleri değerlendirildi.

5.2. Metodoloji

Araştırmada tespit edilen konular aşağıdaki yöntemlere göre ele alınmıştır:

- İki toplumlu veya sair biçimde çalışan (örn iki toplumlu çalışma potansiyeline sahip özel ilgi grupları) Kıbrıslı Rum ve Türk örgüt veya grup kesitlerinden kilit temsilcilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler (105 görüşme).
- Proje, örgüt ve programlar üzerine yedi kapsamlı vaka çalışması⁴².
- Yarı yapılandırılmış görüşme veya vaka çalışmalarından sağlanan veya bunlar aracılığıyla tespit edilen rapor, eylem ve ilgili belgelerin incelenmesi.
- Diğer toplumlardaki benzer deneyimler hakkındaki ilgili literatürün incelenmesi.
- Kıbrıs'taki proje, örgüt ve programların faaliyet gösterdikleri genel stratejik politika ve yasal bağlamın incelenmesi.

⁴¹ Geçiş noktaları (kapılar) açıldığı zaman

⁴² Vaka çalışmalarına özgü metodoloji arasında direktörler/yöneticiler/personel/gönüllülerle görüşmeler; lehtar/ hedef kitle temsilcileriyle görüşmeler; ortak kurumlar/ bağış kurumları/politika yapıcılar/etkileyicilerle görüşmeler; belge taraması; katılımcı gözlemi yer almaktadır.

- Beş interaktif odak grup çalışması – bu etkinlikler, yazılı çıktılarının sonuçlandırılmasından önce başlangıçta elde edilen bulguların kilit sivil toplum temsilcileriyle tartışılması için adanın değişik kısımlarında gerçekleştirildi.

Yapılan vaka çalışmaları, farklı bağlamlarda çalışan ve farklı konularla ilgilenen belirli STÖ'lerinin ve projelerin Kıbrıs'ta sosyal kapitali ne oranda artırdıkları konusunda zengin bir anlatım sağladı. Başarıyı etkileyen ve sorun veya zorluk yaratan iç ve dış faktörler hakkında derin ve kapsamlı bilgi ve görüşe sahip olmamızı sağladı. Bu sayede, uygulamaların nasıl geliştirilebileceği hakkındaki kilit sorunlar tespit edilebildi.

Vaka çalışmalarını seçmek için yarı yapılandırılmış görüşmeler ve literatür taramasından faydalandık. Adanın her iki bölümünde yer alan iki ana STÖ destek örgütünün yanı sıra yapılan diğer vaka çalışmalarında eğitim, medya ve gençlik alanlarında tespit edilen bölünmenin kilit yönleri ele alındı. Yapılan diğer bir vaka çalışmasında da bir köyde halihazırda yaşamakta olan Kıbrıslı Türk sakinlerle, yerlerinden edilmiş olan Kıbrıslı Rum sakinlerin köylerinin kültürel mirasını korumak için birlikte çalıştıkları bir inisiyatif incelendi. Bunların aracılığıyla STÖ'lerin Yeşil Hat'ın her iki tarafında işbirliğinin geliştirilmesi için mevcut kısıtlayıcı yasal çerçeve ve politik kültürü nasıl aşabilecekleri dair bazı yollar tespit edildi.

Son olarak, tek toplumlu çalışmaların güven oluşturmaya nasıl katkı sağlayacağı ve iki toplumlu yaklaşımlara nasıl yol açacağına incelenmesi için güven oluşturma faaliyetlerinde nispeten yeni olan en az bir örgütün de dahil edilmesine karar verildi.

Bu bağlamda, aşağıdaki vaka çalışmaları seçildi:

1. **The Management Centre of the Mediterranean (MC-Med)**. Kıbrıs'ın kuzeyindeki temel destek örgütüdür ve NGO SC ile de dahil olmak üzere bir dizi iki toplumlu faaliyet ve programa katılmaktadır.
2. **The NGO Support Centre (NGO SC)**. Kıbrıs'ın güneyindeki temel destek örgütüdür ve MC-Med ile de dahil olmak üzere bir dizi iki toplumlu faaliyet ve programa katılmaktadır.
3. **Akova Kadın Derneği (AKD)**. Bu dernek, Kıbrıs Türk toplumunda bazı iki toplumlu faaliyetlere katılan kırsal bir kadın derneğidir; ancak güven artırılması ve uzlaşma için tek toplumlu bir stratejinin desteklenmesiyle de ilgilenmektedir.
4. **Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği (AHDR)**. Bu örgüt; iki temel toplum arasındaki ayrılıkları, tarihi yöne odaklanarak ve bölücü biçimde ele alınan tarihe bakarak tarih eğitimi ve araştırmalarının geliştirilmesini üzerine çalışmaktadır.
5. **Kıbrıs Toplum Medya Merkezi (CCMC)**. Bu örgüt Kıbrıs'ta, sivil toplum inisiyatiflerinin çalışmalarının duyurulmasının artırılması ve Yeşil Hat'ın her iki tarafında da sivil toplum, haber konuları ve siyasi gelişmelere daha dengeli bir yaklaşımın teşvik edilmesi konularına odaklanmaktadır.
6. **Türkmenköy (Kontea) Kültürel Mirası Koruma Projesi**. Bu proje, Yeşil Hat'ın kuzeyinde bulunan Türkmenköy (Kontea) köyünün eski Kıbrıslı Rum sakinleriyle, halihazırda çoğunluğu Kıbrıslı Türk olan yeni sakinlerinin birlikte çalışarak ortak fayda için ve güven ve uzlaşmanın sağlanması için kamu bina ve alanlarının restore edildiği ve yenilediği bir projedir.
7. **Gençlerle Çalışma– HASDER ve Soma Akriton**. Bu vaka çalışmasında sırasıyla Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarında gençlerle çalışan Soma Akriton ve HASDER Halk Sanatları Vakfı isimli iki örgütün (ve birlikte yürüttükleri bazı ortak projelerle) güven, itimat, karşılıklı saygı ve barışın inşa edilmesi doğrultusunda sağladıkları katkı ele alındı.

6. Bulgular: bir fark yaratmak – sosyal kapitalin geliştirilmesi

Yapılan araştırma, STÖ'lerin Kıbrıs'taki bonding, bridging ve linking sosyal kapitale bir dizi farklı yolla katkı sağladıklarını göstermektedir.

6.1. Bonding – toplum faaliyet/değerlerinin geliştirilmesi

STÖ'ler, ağların kurulması ve desteklenmesi ile kapasite artırıcı programlar sağlayarak sivil toplumun güçlendirilmesi, güven artırılması ve daha aktif ve bilgilendirilmiş toplulukların oluşması yoluyla uygun bir destek altyapısı geliştirerek daha bağlı bir toplumun yaratılmasına katkı sağlamaktadır. MC-Med ve NGO SC tarafından yapılan çalışmalar hem sağladıkları destek hem de üstlendikleri ağ oluşturma göreviyle, bunun başarılmasında kilit rol oynar. Bunun için, toplumun daha önce sivil toplum etkinliklerine hiç katılmamış ve bu etkinliklerden dışlanmış olan kesimlere ulaşıldı. Bu kesimler arasında gençler ve kırsal bölgelerde yaşayanlar gibi toplumda ulaşılması güç ve ötekileştirilmiş (marjinal) kesimler yer almaktadır. Örnek olarak, 'Gençlerle Çalışma' ve Akova Kadınlar Derneği'nin vaka çalışmalarında da analiz bu doğrultuda yapılmıştır. Bunun yanında STÖ'lerin görünürlüklerini artırarak, sivil toplumun toplumu ilgilendiren birçok konunun ele alınmasındaki rolünü destekleyerek, halkın STÖ'lere olan güven ve itimadı da artırmaktadır. Kıbrıs Toplum Medya Merkezi (CCMC) vaka çalışması bu yönden iyi bir örnek teşkil eder. Bu vakada STÖ'ler tarafından yapılan çalışmaların medyada geniş yer alması ve genel olarak halka tanıtılmaları suretiyle bunun nasıl başarıldığına dair bazı örnekler sunulur. Bunun için ayrıca toplum içerisinde bilgi ve kaynakların paylaşılması da gereklidir (ki bu topluluk faaliyetlerinin tanıtılmasıyla ilgili bir süreç olmanın yanı sıra ayrıca bunu bir sonucuydu). STÖ'ler ayrıca ortak faaliyetler ve ortak hedefler doğrultusunda çalışma alanındaki katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi yoluyla toplulukların birbirlerine daha bağlı olmalarına katkı sağlamaktadır.

6.2. Bridging – toplumlar arasında katılımın teşvik edilmesi

STÖ'ler, iki toplum üyeleri arasındaki ilişki sıklığını ve düzeyini artırmaktadır. Bunlar; Gençlerle Çalışma vaka çalışmasında açıklandığı gibi ortak faaliyet ve diyalog aracılığıyla veya çevre konuları ile ilgili projelerde çalışmaları için gençleri bir araya getiren faaliyetler aracılığıyla başarılmaktadır; ancak ENGAGE projesi gibi daha geniş kapsamlı projelerin bu konuya katkıları daha belirgin olduğu söylenebilir⁴³. Türkmenköy Kültürel Mirası Koruma Projesi'nde olduğu gibi ortak bir faydanın, yapı veya süreçlerin kalitesinin artırılması yoluyla katılım teşvik edilmekte ve desteklenmektedir. Örneğin, CCMC ve ENGAGE için yapılan yönetsel düzenlemeler başlı başına bu alandaki kilit gelişmelerdi. Ayrıca Kıbrıs adası genelinde bir STÖ Gelişim Platformunun (CYINDEP) oluşturulması da bu alandaki diğer bir örnektir.

Yapılan tüm vaka çalışmaları, sivil toplumun iki toplum arasındaki karşılıklı dayanışma hakkındaki anlayışı nasıl geliştirdiği veya artırdığını ortaya koymaktadır. Akova Kadınlar Derneği, Yeşil Hat'ın her iki tarafındaki kırsal topluluklarda yaşayan kadınların yaşadıkları ortak sorunlar hakkında anlayışın gelişmesi için çalışır. Hem ENGAGE hem de AHDR, farklı yollarla da olsa, her iki toplumun ortak tarihinin ve bunun sonucunda elde edilen faydaların

⁴³ ENGAGE projesi, United Nations Development Program – Action for Cooperation and Trust (UNDP-ACT) tarafından desteklenmektedir. NGO SC ve the Management Centre ile ortak olarak yürütülmektedir. Projenin genel amacı; sivil toplumu güçlendirmek ve barış ve uzlaşma sürecinde bireyler ve organize grupların aktif bir rol oynamaları için fırsat ve imkanlar sunmaktır.

değerlendirilmesini teşvik etmektedir. Bunların arasında, bir toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamının diğer toplumu nasıl zenginleştirdiği de yer almaktadır.

Vaka çalışmaları ayrıca STÖ'lerin her bir toplumun diğeriyle ilişki kurmaktaki istekliliğini nasıl arttırdığını da ortaya koymaktadır. Akova Kadınlar Derneği'nin, tek kültürlü yaklaşımlarla, ilişki kurmanın ön-koşullarının yaratılması doğrultusunda yapmış olduğu katkılar da buna dahildir. AHDR ise; tarihsel araştırma ve tarih eğitimi konusundaki yaklaşımları geliştirmek suretiyle tarihsel diyalog ve diğer toplumun tarihinin yapıcı bir bağlamda öğrenilmesi konularına ilgi yaratarak, ilişkilerin kurulması önündeki temel bariyerlerden birinin aşılması doğrultusunda çalışmaktadır. Ayrıca, tarih konusundaki ideolojik ve aşırı milliyetçi yaklaşımları sorgulayarak bölünme konusunda birincil neden ve göstergelerin bazılarının azaltılmasında da yardımcı olmaktadır.

Gençlerle Çalışma isimli vaka çalışması, gençlerin ortak amaçlara dayalı faaliyetlere katılmanın yanı sıra diğer toplumun kültürünü öğrenmeye de hazır olduklarını göstermektedir. Türkmenköy vaka çalışması ise köyün kültürel mirasının korunması için köyün eski ve yeni sakinlerinin birlikte çalışmaya ne kadar istekli olduklarını sergiler. Bu çalışma, köyün eski sakinlerinin kendi kimlikleri ile ilgili hislerinin korumalarına yardımcı olurken, şimdiki sakinlerinin de yaşam kalitesini yükseltmektedir.

Tüm bu çalışmalar; bölünmüşlükten gelen sorunlarının azaltılmasına yönelik faaliyetler, yapılar ve süreçlere katılma konusundaki istek duyma da dahil olmak üzere bu sorunları ele almak veya bunlarla başa çıkabilmek için her iki toplumun da farkındalık ve yeterliliklerini artırmaktadır. Vaka çalışmaları ayrıca, ilgili katılımcı paydaşların iki toplum arasında ilişkilerin ve köprülerin kurulmasını desteklemek için yeni fikir ve yaklaşımları nasıl araştırarak benimseyebildiklerinin ve her bir toplum ihtiyaçlarını küresel bağlamda nasıl değerlendirdiğinin de altını çizildi.

6.3. Linking – Güç ve kaynağa sahip olanlar ile bağların güçlendirilmesi

Kıbrıs'ta sivil toplum ile, güç ve nüfuza sahip kişiler (politikacılar, kamu kurumları ve politika yapımcılar) arasındaki ilişkiler genel olarak nispeten zayıf olduğu görülür. Avrupa Komisyonu (EC) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslar arası finansman kurumlarıyla olan ilişkilerin daha gelişmiş olduğu görülür. Öte yandan ENGAGE gibi inisiyatifler aracılığıyla kurulan ağlar (örn. CYINDEP) ve AHDR gibi örgütler, bu ilişkileri daha global ve stratejik bir düzeyde yürütmektedirler. Bunlar, Avrupa Komisyonu gibi uluslar arası aktörlerin Kıbrıs'taki barış sürecindeki önemleri göz önünde bulundurulduğunda, kilit gelişmelerdir. Bu tür ilişkiler, Kıbrıs STÖ'lerindeki yerel siyasal ağırlığı olan şahıslar ve kamu kurumlarının güvenlerini arttırabilir ve ayrıca yurttaş katılımı, katılımcı demokrasi ve sosyal içermeye ilgili Avrupa standartlarının (veya diğer) uygulanmasına dair politikaların geliştirilmesini etkileyebilir.

STÖ'ler, başlıca EC ve UNDP aracılığıyla barışın inşa edilmesi ve bununla ilgili çalışmalar için her iki topluma da ek kaynak yaratılması konusunda aktif bir rol oynamaktadır. Ancak EC ve UNDP haricinde de mesela Home for Cooperation (Dayanışma Evi) için AHDR'ye temin edilen destekte olduğu gibi diğer önemli kaynaklardan da yararlanılmaktadır⁴⁴.

STÖ'ler, medyayla bağlantı kurarak ve mevcut ilişkileri geliştirerek ve bunun yanında medyada bağımsız bir biçimde yer alma, hem sivil toplum hem de diğer haber konularının

⁴⁴ AHDR inisiyatifi Mayıs 2011'de açılmıştır. BM ara bölgesinde uygun ve pahalı olmayan bir toplantı yeri sunmaktadır ve ayrıca birkaç STÖ'nün ofis alanları ve kaynaklarını paylaşmasını sağlamaktadır.

ana akım medyada yer alma standartlarını geliştirerek ve STÖ'lerin kendilerini tanıtılmalarını destekleyerek barışın inşa edilmesine yönelik çalışan herkesin sesini duyurdu.

7. Bulgular: Zorluklarla başa çıkabilmek

Sivil toplumun etkin bir biçimde çalışabilmesi ve Kıbrıs'ta güven duygusunun artırılması ve uzlaşya önemli bir katkı sağlayabilmesi için münferit örgütlerin, genel olarak sivil toplum ve diğer paydaşların (finansman kurumları, politika yapımcılar, hükümet ve uluslararası kurumlar) ele alması gereken bir dizi özel zorluk vardır.

7.1. İç sorunlar

7.1.1. Sürdürülebilirlik ve devamlılık

Kıbrıs'ta STÖ'lerin kapasitelerini etkileyen üç önemli sorun arasında sürdürülebilirlik ve finansman bulma; personel konusu ve ağların korunması yer almaktadır. Öncelikle ilk zorluk (bazı vaka çalışmalarında görüldüğü üzere) finansman kaynaklarının çeşitlendirilebilmesidir. Kıbrıs Rum toplumunda halihazırda yürürlükte olan mevzuata göre sadece kayıtlı derneklere yapılan bağışlar için vergi muafiyetleri sağlandığı için ve bu nedenle pek çok STÖ hariç tutulduğundan, finansman sağlamak karmaşık bir durumdur. Ancak; Kıbrıs Rum toplumundaki mevzuat, STÖ'lerle yapılan görüşmeler sonucunda bu tür sosyal yardımları almaya hak kazanabilmeleri için kamu yararı için çalışan örgütlerin kayıt edilmesini sağlamak için bu rapor yazıldığı zaman gözden geçirilmekteydi. AB üyeliği de finansman kaynakları ve uluslararası işbirliği için bir yol sunabilecek olan çeşitli uluslararası platformlara katılmak da dahil olmak üzere çeşitli fırsatlar sağlamaktadır. Özel sektörden destek almak daha da zordur. Şirketlerde gelişmiş sosyal sorumluluk programlarının çok az olması, özel sektörden çok az destek alınması anlamına gelmektedir. İş dünyasıyla olan ilişkiler, en azından konferanslar ve kültürel etkinlikler gibi dikkat çekebilecek ve katılım sağlayabilecek olan etkinlikler için tanıtım yapılması karşılığında finansman sağlanmasına odaklanabilir.

İkinci sorun ise personel devir/yenilenme oranının yüksek ve takım ruhu yaratılmasının zor olmasıdır. Her ne kadar son CIVICUS raporu⁴⁵ 2005 yılından beri olumlu gelişmelerin olduğuna işaret etse de sektör hâlâ daha iş teminatı verememekte ve cazip fırsatlar sağlayamamaktadır. Öte yandan, proje finansmanlarının kısa vadeli olması sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Netice itibarıyla; sivil toplumda çalışanlar, kamu veya özel sektörde daha güvenilir fırsatlardan yararlanmak istediklerinden, nispeten daha yüksek oranda devir/yenilenme ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda da her ne kadar bazı kişiler sivil toplumda daha az zahmetli veya gönüllü faaliyetlerde aktif olarak görev almaya devam etse de sektör, paha biçilemez deneyim ve uzmanlık kaybetmekte ve bunun da devamlılığın olmamasıyla sonuçlanmaktadır. Personel değişiklikleri takımdaki uzmanlık ve motivasyonu teşvik edebilirken, personel değişiminin sıklıkla olması, takım ruhunun gelişmesinin altını kazıyabilir. Daha büyük destek örgütleri, çekirdek kadrolarını belirli bir süre ellerinde tutarak ve diğerlerini danışman olarak zaman zaman işe alarak devamlılık seviyelerini sürdürmekte başarılı olmaktadır. Bu, daha geniş stratejik hedefler düşünülürken finansman sağlayan kurumlar ile hizmet sağlayıcılar tarafından ele alınması gereken bir konudur.

Üçüncü, etkin bir biçimde çalışabilmek açısından kilit bir değişken olan ağların korunmasıdır. Ancak STÖ'ler ağları çalışır vaziyette tutmakta, özellikle zaman ve personel gibi kaynakların kısıtlı olması nedeniyle sorun yaşamaktadır. ENGAGE projesi gibi

⁴⁵ CIVICUS (2011) 'Civil Society Index Report for Cyprus: A Map for the Future – 2011' (Kıbrıs Sivil Toplum Endeks Raporu: Gelecek için Harita- 2011), Nicosia: MC-Med ve NGO-SC.

girişimler, STÖ'ler ve diğer kurumlara (finansman kurumları), kurulan ağa personelin gerekli zamanı ayırabilmeleri için kaynak sağlayarak bu sorunun ele alınmasında yardımcı oldu.

Örgüt içerisinde güven ve karşılıklı desteğin sağlanması da aynı derecede önemlidir. Birbirlerine güvenmeyen ve itimat etmeyen takımların, toplum içinde ve toplumlar arasında güven ve itimat aşılması da zor olacaktır.

7.1.2. İzleme ve değerlendirme

İzleme ve değerlendirme prosedürlerin proje tekliflerinde her zaman bulunmadığı görülmektedir. Bu, Kıbrıs hakkında yapılan araştırmalarda bulunan genel bir husustur. Projelerin dış değerlendirmeleri için belirli bir bütçe ayrılmadığında değerlendirmenin yürütülmesi için hiçbir kapasite bulmaması anlamına gelir. Bazen dış değerlendirmeler, ENGAGE projesinde olduğu gibi ön proje tekliflerinde yer alır. Bu değerlendirmeler, özellikle süreç ve etki odaklı olduklarında, gelecekte yapılacak olan uygulamaların geliştirilmesi için paha biçilemez bilgiler sağlayabilir. Güven ve barış inşa edilmesinin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere alınan sonuçların tanımlanması, STÖ'lerin karşılaştıkları diğer bir zorluktur. Bu, bir sonraki fon sağlama (finansman) programlarının ele alması gereken bir konudur.

7.2. Dış ilişkiler

7.2.1. Toplum içinde ve Toplumlar arasında Merak Uyandırma

Katılımın artırılması

Organize edilen etkinlik ve faaliyetlere katılımın sağlanmasında Kıbrıs'ta sivil toplumun karşılaştığı inkar edilemeyen bir zorluk vardır. Bu, sivil toplum temsilcilerinin eğitim etkinliklerine katılması veya halkın STÖ'ler tarafından düzenlenen tartışma, bilgilendirme oturumları, fuar gibi diğer etkinliklere katılması durumlarında ortaya çıkmaktadır. Özellikle yakın zamanda siyasi bir çözüm potansiyelinin olmadığı bir ortamda iki toplumlu faaliyetleri için bu durum bilhassa geçerlidir. Eğitim ve ağ oluşturma faaliyetlerine katılımcıları çekmekte yaşanan zorluklar, pek çok örgütün çekirdek bir idare veya personeli olmadan gönüllülük esasında faaliyet gösterdiği Kıbrıs'taki sivil toplumun mevcut durumuyla yakından ilgilidir. Bu nedenle, kendi STÖ'lerinin dışındaki etkinlik ve faaliyetlere katılmak, zaman ve enerji açısından insanlara ekstra bir külfet getirebilmektedir. STÖ veya şahıslara katılımları sonucu artı bir değer elde edecekleri eğitim düzenlemek yoluyla ilgili artırılabilir. Daha büyük sivil toplum destek örgütleri, bu boşlukları tespit etmek için ihtiyaç tespitleri aracılığıyla bu sorunun çözülmesinde yardımcı olmaktadır. Bu konu diğer bir şekilde, eğitim oturumları kısa tutularak ve sadece yeni bilgi ve becerilerin pratik uygulaması odaklı olarak düzenlenecek çözümlenebilir.

Olağan şüpheliler, yani sivil toplumda aktif ve düzenli katılımcı olan şahısların haricinde katılımın genişletilmesi de diğer bir kilit zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun çözümü için bir dizi strateji kullanılabilir. Öncelikle, Ticaret Odası'nda gerçekleştirilen 'Federasyon ve Ekonomi' etkinliği gibi belirli konu başlıklarında belirli kitleleri hedefleyen tek toplumlu tartışma etkinlikleri düzenlenebilir. Çok büyük kitleleri çekmese de genellikle iki veya tek toplumlu sivil toplum etkinliklerine katılmayacak olan iş dünyasından kilit isimleri çekmekte başarılı olduğu görüldü. Etkinlikleri belirli bir dinleyici kitesini hedefleyerek düzenlemek, en uygun yeri seçmek ve daha da önemlisi kilit paydaşlarla birlikte hareket etildiğinde, sivil toplum etkinliklerine katılımın artırılması konusunun üstesinden gelinebilir.

İkinci strateji ise ana akım medyasının (televizyon, radyo ve gazeteler) kullanılması, sivil toplumun daha genel anlamda görünürlüğünü arttırabilir. Üçüncü olarak; etkinliklere ev sahipliği yapılması bakımından veya AB fonlarına birlikte başvurma imkanlarının araştırılması için yerel mercilerle bağlantı kurmak da yeni insanların katılımını sağlamak ve

nüfusun az temsil edilen kısımlarına ulaşmak için kullanılabilir. Lefkoşa dışında gerçekleştirilen ENGAGE projesinin etkinlikleri, katılımın artırılmasına yönelik atılan önemli bir adımdı. Ancak, Kıbrıs'ta sivil toplumun güçlendirilmesi bakımından uzun vadeli sonuçların alınabilmesi için kırsal bölgeler ve diğer şehirlerde kurulan bu irtibatların korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Dil

Resmi iki dil olan Rumca ve Türkçe'nin ikisinin birden toplum genelinde konuşulmadığı için iki toplumlu etkinlikler uzun zamandır İngilizce olarak düzenlenmektedir. Bu durum İngilizce bilmeyen veya çok az bilen kesimlerin etkinliklere katılamamasına neden olmakta ve sonuç olarak bu etkinlikler özel veya elitist olarak algılanmaktadır. Fırsat eşitliğinin sağlanabilmesinde kullanılabilir olan bir yol yazılı belgelerin çevrilmesi ve tartışma etkinliklerinde tercüman bulundurulması olabilir. Ancak bunlar maddi külfet getirebilir. ENGAGE tarafından gerçekleştirilen etkinliklerden bazılarında eşzamanlı tercüme hizmetleri sağlanarak, konuşmacıların hangi dilde rahat ediyorsa o dilde konuşmaları sağlandı. Bu uygulama daha yaygın bir hale getirilmelidir.

Güvensizliğin Aşılması

Kıbrıs toplumunda geleneksel olarak güven seviyeleri düşük ve yaptığımız araştırma bunun STÖ'lere de bazı biçimlerde sirayet etmiş olduğunu gösterir. Araştırma kapsamına aldığımız örgütlerin bu güvensizliği aşmak için çok çalışmaları gerektiği ve zamana ihtiyaç duydukları açık bir biçimde görülmektedir. Örneğin, çocukların katıldığı faaliyetlerin daha etkin olması açısından, zaman harcayarak ebeveynler ile iyi ilişki kurmak ve onların güvenini kazanmak bir ön koşul arz eder. Başka bir örnek ise diğer toplumla ilişki kuran gençlerin okullarında aşağılayıcı yorumlara maruz kalmaları gibi sivil topluma katılmayı engelleyici faktörlerin ele alınmasının gerekliliğidir.

Ancak STÖ'ler, çalışmalarını daha açık ve şeffaf yaparak, daha profesyonel yaklaşımlar geliştirerek, etkinliklerini artırarak ve halk ve kamu kurumlarıyla daha etkin ilişkiler kurarak bu zorlukların üstesinden gelmektedirler. Bunların arasında medyayla ilişkilerini güçlendirmek ve faaliyetleriyle başarılarını daha geniş bir biçimde topluma duyurmak yer almaktadır.

Medya ile Çalışmak

Kıbrıs'ta STÖ'ler tarafından düzenlenen faaliyetlerin daha önce medyada yeterince yer almaması sorunu karşısında, STÖ'ler yakın zamanda bir dizi başarılı girişimde bulundu. Gerçekleştirilen önemli başarılar arasında CCMC ve Bağımsız Medya Merkezi'nin kurulması ve gazete, radyo ve televizyon kanalları ile işbirliği yapılarak STÖ faaliyetlerinin sık sık duyurulmaya başlanması yer almaktadır. Ancak, örneğin politik ve toplumsal konularda televizyondaki tartışma panellerinde halen sivil toplum temsilcilerine çok az yer verilmektedir. Adadaki sorunun kilit politik yönleri hakkında bir dizi kamuoyu anketi yapılmasını içeren ve medyadan ve halktan hatırı sayılır düzeyde ilgi toplayan Kıbrıs 2015 projesi istisnai bir durum olarak göze çarpmaktadır. Medya ile olan ilişkiler özel çalışma gerektirir. Gazeteciler çoğunlukla fazla çalıştıkları ve az maaş aldıkları için onların dikkatlerini çekmek ve basın bültenlerine güvenmek yerine onlara makale veya haber başlığı olarak kolayca kullanabilecekleri ilgi çekici malzemeler sunmak da büyük oranda STÖ'lerin görevidir. Bunların yanı sıra gazeteciler ve diğer medya çalışanlarıyla uzun vadeli ilişkiler kurmak için zaman ve çaba sarfetmek de önemlidir.

7.2.2. Bölünmüş topraklarda Çalışmak

Uygulanabilir Çözümler Yaratmak

CYINDEP ve CCMC de olan yeni yönetim yapılarının gelişmesi, kapsamlı bir politik anlaşmanın olmaması durumunda, toplumsal bölünmenin ötesine geçebilecek olan iki toplumlu çalışma yapılarının nasıl oluşturulabileceğine dair eşsiz ve değerli örnek

sağlamıştır. Bu bağlamda, ada genelinde belirli konu veya inisiyatiflerin yönetilmesi veya tanıtılması için her iki toplumda da paralel yapı veya süreçler oluşturulabilir.

Yeşil Hat'ı geçmek

Diğer toplumda düzenlenen faaliyetlere katılımcıların çekilmesi genellikle zor olmaktadır. Bu durum özellikle Yeşil Hat'tan ebeveynleriyle geçebilen veya ebeveynlerinin onayıyla bir yetişkin refakatinde geçmesine izin verilen reşit olmayan kişiler için geçerlidir. Bu tür etkinliklerde, sürecin bir bölümünü ebeveynlerle ilişki kurmayı gerektirdiğinden daha fazla planlama zamanına ihtiyaç vardır. Çocukların güvenliklerine ilişkin potansiyel endişeler, STÖ'ler ve ebeveynler arasında güçlü güven ilişkilerinin kurulması yoluyla ortadan kalkabilir. Böylece ebeveynlerin endişeleri giderilerek, çocuklarının güvenliğinin sağlayacağı konusunda örgüte güvenebilirler. Bu tür ilişkiler için zaman ve gençler, ebeveynleri ve STÖ'ler arasında sürekli bir iletişim gereklidir. Ayrıca; söz konusu örgüt güvenilir tek toplumlu faaliyetler ile geçmişde kendi toplumunda köklü ve saygı duyulan bir kurum olduğunda bu tür ilişkiler daha etkin bir biçimde kurulabilmektedir.

Bu konuyla ilgili diğer bir hassas konu ise Kıbrıs Türk toplumundaki etkinliğin yapılacağı mekanın seçimidir. Mülkiyeti belirsiz olan veya 1974 öncesinde Kıbrıslı bir Ruma ait olan bir mekanda gerçekleşecek olan herhangi bir etkinlik, diğer toplumda düzenlenen ortak etkinliklere katılmak isteyen çoğu Kıbrıslı Rum için güçlü bir caydırıcı faktör olmaktadır. Bazı örgütler, hazırladıkları broşürü veya davetiyeler üzerine etkinliğin düzenlendiği yerin mülkiyetini yazarak bu sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadır.

7.3. Siyasi Kısıtlamalar

7.3.1. Siyaset ve Siyasal Ortam

Kıbrıs'ta hakim olan siyasal kültür ve sivil topluma karşı yaklaşım, barış süreci de dahil olmak üzere genel anlamda siyaset ve siyaset üretme sürecinde sivil topluma (veya yurttaşların geneline) alan sunmaya elverişli değildir. Bu, aşağıda belirtilen yollar da dahil olmak üzere yurttaşların kendi ülkelerinin yönetiminde nasıl etkin bir rol oynayabilecekleriyle ilgili ciddi bir boşluğun olduğunu göstermektedir. Bu yollar:

- İhtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek için kamu politikasındaki gelişimleri etkilemek
- Yurttaş katılımı konusunda (AB de dahil) uluslararası standartların kullanılması
- Barış müzakerelerinde sivil toplumun 1. Yol (Track 1) düzeyinde görev almasını sağlamak

Bu durum, (politikacılar da dahil olmak üzere) halk figürlerinden ve nüfus kesimlerinden (hem sağ hem de sol görüş dahil olmak üzere) şüphe ve düşmanlık gösterilmesi ile özellikle Kıbrıs Türk toplumunda daha çok göze çarpmaktadır. Siyasetin gelişmesi ve politikaları etkilemekle ilgili olanların politikaları hazırlarken STÖ'lerin sağlayabilecekleri değerli ve yapıcı katkıları gözönünde bulundurmaları ve bunların halk genelinde daha olumlu bir biçimde tanıtılmaları için çaba göstermeleri gerekmektedir. Politika üreticiler ve devlet politikalarını etkileyenler, STÖ'lerin bu bağlamda sağlayabilecekleri değerli ve yapıcı katkıları göz önünde bulundurmalı ve halk genelinin STÖ'lerin bu işlevi hakkında daha olumlu şekilde bilgilencilmeleri için çaba göstermeleri gerekmektedir. STÖ'ler bu durumu, lobicilik potansiyellerini güçlendirerek aşmaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar arasında, değişimi etkilemek ve değişim yaratmak için Avrupa kurumları da dahil olmak üzere uluslararası organlarla ağ ve ilişki oluşturmak yer almaktadır.

STÖ'lerin etkin bir biçimde lobi oluşturmaları çok zordur; çünkü bu alanda verilen eğitimler çok sınırlı ve siyasi kararlar ise kapalı kapılar arkasında alınmaktadır. Bazı STÖ'ler

çalışmaları esnasında uygun kişilerle temas kurarak bu sorunun üstesinden gelebilmekte, diğerleri ada çapında ve yerel ağlar oluşturarak ve bunlar aracılığıyla Avrupa kurumları da dahil olmak üzere politik gelişimi etkilemekle ilgili uluslararası kurumlarla bağlantı kurarak daha stratejik bir yol benimsemektedir. Bu zorlukla başa çıkabilmek için gerekli olan diğer bir kilit strateji de medyada yeterli miktarda yer almayı garanti etmektir.

7.3.2. Terminoloji

Kelimeler iki toplumlu bağlamda kullanıldığında politik mana taşımakta olduğundan, kelimelerin kullanımı hassasiyet gerektirmektedir. Buna örnek olarak, basın bültenlerinde makamların isimlerinin yazılış biçimleri gösterilebilir. Bunun sonucunda, genel okuyucu/dinleyici kitlenin anlayamadığı ve okuyucuyu metinden uzaklaştıran suni bir dil yaratılabilir (belediye sözcüğü yerine yerel yönetim sözcüğünün kullanılması). Diyaloğun öncüsü olması için, katılımcılara nasıl hitap edileceği de dahil olmak üzere, kullanılacak olan terminoloji üzerinde bir mutabakat sağlanmalıdır.⁴⁶

Bazı finansman programlarında, projelerden faaliyetlerin reklamlarında ortak bir mesaj vermeleri istenmektedir ve ilgi konu bir toplumda diğerinden farklı algılanıyor veya daha farklı telaffuz ediliyor olsa da bir topluma diğerinden farklı davranılmaz. Bu gibi durumlarda ortak terimlerin bulunması, projeler için oldukça zor olabilir.

8. Sonuçlar

Bu araştırmada, Kıbrıs'ta güven oluşturulması ve uzlaşma alanında sivil toplumun üstlendiği görevi nasıl yerine getirildiğine inceleme yapıldı, buna dair bir açıklama getirildi. Bunların arasında sivil toplumun çalışmaları destekleyen ve engelleyen faktörler, karşılaşılan zorluklar ve bu zorlukların nasıl ele alınabileceği yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında, bu bağlamda daha önce üzerinde hiç çalışma yapılmayan bir dizi sivil toplum inisiyatifinin kapsamlı analizleri de yer almaktadır. Araştırma; güven ve barış inşa sürecine farklı yollarla katkı sağlayan belli başlı konularla ilgilenen bazı STÖ'lerin yapmış oldukları çalışmalara odaklanır. Bu konular arasında Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği(ve eğitimin rolü), kültürel miras, medya, gençlerle çalışmak, kadınların yetkilendirilmesi ve kırsal kalkınma yer almaktadır. Ayrıca, sivil toplumdestek örgütlerinin bu süreçteki görevi de analiz edilmektedir.

Sosyal kapital çerçevesi kullanılarak elde edilen bulgular, bu inisiyatiflerin bölünmeye yol açan sorunları ele alarak ve bunları değerlendirerek adadaki iki temel toplum arasında köprü kurulmasına katkı sağladıklarını göstermektedir. Bu; bölünmenin nedenleri ve sonuçlarının anlaşılmasını teşvik etmeyi, karşılıklı bağlılığın sağlayacağı faydaları tanıtmayı da içermektedir. Karşılıklı bağlılık için gerekli olan ön koşulların yaratılması, bunu gerçekleştirme fırsatlarının artırılması ve geliştirilmesi yoluyla bu süreci ileriye taşımakta kullanılabilecek değişik yaklaşımlar örnekleri de sunuldu. Bunların arasında ise; diğer toplum ile alakadarı olmak açısından isteksizliğin üstesinden gelmek için atılabilecek bir dizi pratik adım ve bunun gerçekleşmesini sağlayacak teşvik ve desteğin temin edilmesinin yanı sıra uygun yönetim stratejilerinin hazırlanması da yer almaktadır. Bu sürecin odak noktası, sivil toplumun güçlendirilmesiyle, uygun bir altyapının geliştirilmesinin gerekliliğidir. Elde edilen bulgular, bunun barış sürecinin barış inşa yönleriyle nasıl yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu gelişmelerin diğer makro süreçlere de bağlanması önemlidir ve bu da kısmen STÖ'lerle güç, etki ve kaynak sahipleri arasındaki bağların kurulması ve güçlendirilmesi yoluyla başarılabilir. Elde edilen bulgular, bununla ilgili bazı gelişmelerin yaşandığına işaret etmektedir; ancak ilgili koşullarda bu, Kıbrıs bağlamında yeterli biçimde oluşmayan bir süreçtir ve daha fazla dikkate alınması gerekmektedir. Bu durum özellikle

⁴⁶ Örnek olarak adanın kuzeyindeki bir üniversiteden profesör ünvanı olan bir şahsın ünvanı, güneyde tanınmamaktadır.

diğer yerlerde başarılı bir biçimde yapıldığı gibi sivil toplum girdilerini barış sürecinin 1. Yolundaki yönü ile bağlama konusunda geçerlidir.

Bu süreçte sivil toplumun daha fazla rol alma potansiyeli vurgulanırken, sivil toplumun kilit bir rol oynaması karşısında onu bekleyen zorluklar mevcuttur. Bunların arasında örgütsel gelişim, dış ilişkiler, toplumla ilişkiler, siyaset ve siyasi sınırlamalar, Yeşil Hattın iki tarafında da çalışmak yer almaktadır. Nüfus genelinde derine yerleşmiş önyargılar ve kayıtsızlıktan, ve politika yapıcılarla politikacıların ilgisizlikleri gibi güven inşa etmek karşısında kökleşmiş zorluklar bulunmaktadır. Ancak araştırma aynı zamanda elverişsiz bir siyaset ve politika bağlamı da dahil olmak üzere farklı durumlarda çeşitli örgütler tarafından bu zorlukların üstesinden gelmesi için birtakım adımların atılmış olduğunu gösterir. Bunun Kıbrıs veya başka yerlerde benzer inisiyatiflerin geliştirilmesinde kullanılacak çok değerli bilgiler sağladığına inanılmaktadır.

Kıbrıs'ta barış inşa sürecinde sivil toplumun rolüyle ilgili daha önce yapılan incelemeleri destekleyerek, barış inşa sürecinin çok yollu ve diyalektik bir olgu olduğunun altını çizmek isteriz. Sivil toplum bu süreçte kilit bir rol oynayabilirken (özellikle 1. ve 2. Yoldaki süreçler arasında bağlantı sağlayarak), diğer yandan diğer pek çok aktörün desteğini alması gerekmektedir. Sivil toplumun tavsiyeleri, uluslar arası toplumun yanı sıra politika yapıcılar ve siyasetçiler tarafından değerlendirilmeli, sivil toplum teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Uluslar arası platform ve örgütlere aktif üye olarak profil ve nüfuslarını geliştirerek STÖ'ler tarafından bu sorunun çözülmesine yönelik adımlar atılmaktadır.

Bu araştırmada, güveni etkileyen bazı sorunlar ve sivil toplum aracılığıyla bunların nasıl çözülebileceği veya geliştirilebilecekleri incelendi; ancak ikinci aşamanın oldukça yavaş ve zor bir süreç olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, STÖ'ler, politika yapıcılar, siyasetçiler, uluslar arası kuruluşlar ve diğer kaynak ve destek sağlayıcıların, bu süreci hızlandırmak ve sonuç elde edilmesi için atılması gereken bazı adımların olduğunu vurgulamaktadır. Bu adımlar:

- Sivil toplumun güçlendirilmesi – güven artırıcı inisiyatifler, ağlar ve STÖ sektörü için altyapı desteğiyle ilgilenen veya ilişkili olan münferit örgütler de dahil olmak üzere.
- İki temel toplum arasında ilişkilerin kurulmasını teşvik etmekte sivil toplumun sağladığı katkıların nasıl genişletileceği ve ilerletilebileceğinin araştırılması – caydırıcı faktörlerin ortadan kaldırılması ve teşviklerin sağlanması da dahil olmak üzere
- STÖ'ler ile kamu kurumları ve politika geliştirmekle ilgili olanlar arasında güçlü bağlar geliştirilmesi
- STÖ çalışmalarını, barış inşa etme stratejilerinin 1'inci Yoluyla birleştirilmesi.

Bu belgede yer alan ve terminoloji kullanılan metinlerin sorumluluğu, AB tarafından finanse edilen EC Cypriot Civil Society in Action Programı'nın 2010-11 yararlanıcılarından biri olarak yalnızca yazar(lar) ve/veya Uluslararası STÖ Eğitim ve Araştırma Merkezi'ne (INTRAC) aittir. Bu yayının muhteviyatı hiçbir biçimde Avrupa Komisyonu'na atfedilemez. AB, 'Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımamaktadır; ancak sadece Üye Devletlerden biri olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımaktadır. Bu hususta 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü Madde 1(3) geçerlidir, buna göre: "Bu tür bir yardımın verilmesi, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti dışındaki bölgelerde yer alan herhangi bir kamu makamının tanınması anlamına gelmez."

INTRAC
Oxbridge Court, Osney
Mead, Oxford,
OX2 OES, UK
Tel: +44 (0)1865 201851
Email: info@intrac.org
www.intrac.org